

Șerban DRAGOMIRESCU

**GHEORGHE MUNTEANU-MURGOCI,
PROMOTOR AL GEOGRAFIEI ȘTIINȚIFICE ȘI DIDACTICE ÎN ROMÂNIA**

**GHEORGHE MUNTEANU-MURGOCI,
PROMOTEUR DE LA GÉOGRAPHIE SCIENTIFIQUE ET DIDACTIQUE EN ROUMANIE**

Résumé: L'auteur commente, à l'occasion du 140e anniversaire de la naissance du professeur G.Munteanu-Murgoci, éminent géologue et pédologue (agro géologue selon l'expression de son temps), les motifs pour lesquels on doit le considérer aussi un éminent géographe. On passe en revue quelques-unes de ses contributions, notamment géomorphologiques, qui découlent de ses études géologiques, mais on découvre aussi des études statistiques et économiques sur la Bessarabie, présentées à la Conférence de Paix, plutôt de géographie politique ou économique, restées peu connues. Un accueil très favorable a eu le manuel scolaire de Géographie de la Roumanie et des pays habités par des roumains pour la IVe classe de gymnase, y compris un atlas, rédigé avec le prof. I. Popa-Burcă, imprimé en plusieurs éditions revues et complétées entre 1902 et 1935. On y découvre un filon de patriotisme marqué. Un article de 1903 exprime les exigences en vue pour un volume de présentation géographique générale de la Roumanie, projet achevé en 5 volumes, après un siècle.

Dicționarul Enciclopedic Român, în ultima sa ediție, consacră personalitatea lui Gheorghe Munteanu-Murgoci domeniilor geologiei și pedologiei, unde a fundamentat – după cum s-a subliniat în expunerile anterioare – concepte, idei de bază inovatoare.

A fost însă neglijat aportul său la promovarea unei geografii științifice și didactice moderne în primul pătrar al secolului XX, în ciuda pertinentelor puncte de vedere furnizate de studiul introductiv al lui Marcian Bleahu, coîngrijitorul ediției de *Opere alese*, de Gh. Munteanu-Murgoci (1957). Argumentele au fost întărite de Vintilă Mihăilescu, în articolul omagial prilejuit de centenarul nașterii sale (1973).

Persistă între contemporani teama ca, subliniind meritele lui Gh. Munteanu-Murgoci, să nu zdruncine pozițiile de ctitori ale lui Simion Mehedinți (1868-1962) și Emmanuel de Martonne (1873-1955) în afirmarea geografiei moderne în România, deși toți trei făceau parte din aceeași generație și au întreținut stimulative relații de colaborare. Iată câteva dovezi: a) Murgoci publică împreună cu Emm. de Martonne, la Paris, în 1899, o notă privind analiza nămolului din I. Gâlcescu (Carpații Meridionali); b) S. Mehedinți, confirmat profesor la Universitatea din București, este ades citat în prefața manualului de *Geografia României* (1902) de G. Munteanu-Murgoci și I. Popa-Burcă; c) în anul 1912, Murgoci publică articolul *Studii de geografie fizică în Dobrogea de Nord*, în „Buletinul Societății Regale Române de Geografie”, periodic intrat din acel an sub conducerea de autoritate a lui S. Mehedinți.

V. Mihăilescu (1973) nuanțează această polivalență a lui Murgoci:

Pregătirea și activitatea sa multilaterală, dragostea înăscută pentru tainele și frumusețile naturii, influența prof. L. Mrazec au fost determinante în a fi atras de

Științele Pământului (geologie, agrogeologie/pedologie și geografie) între care el nu a trasat niciodată bariere.

Așa se face că în studiile sale geologice se regăsesc pertinente observații geografice, cu precădere geomorfologice, în bună parte și astăzi valabile, adevărate pietre de hotar în caracterizarea reliefului unor unități geografice.

Teritoriul Vechiului Regat este cercetat aprofundat prin prisma interesului economic, fie al substanțelor minerale conținute, cu precădere hidrocarburi, fie al veșmântului de soluri, în termenii timpului, agrogeologic, sau, deopotrivă în regiunile de dealuri pentru apele minerale, iar în regiunile de câmpie pentru rezervele de ape subterane, depistate în urma forajelor de mare adâncime efectuate în Bărăgan. Acestea au permis depistarea unor depozite de ape arteziene, dar și descifrarea coloanelor stratigrafice, deci evoluției paleogeografice și paleoclimatice a regiunii. Putem vorbi de o geologie economică sau/și de o geografie economică incipientă.

Exemplele ar putea continua din Oltenia subcarpatică și din ținutul mușcelor, unde pune în evidență, pentru prima dată, existența – în afara șiragului depresiunilor „clasice” – a depresiunilor intracolinare, despărțite între ele de ceea ce aveau să se numească Subcarpații Getici. V. Mihăilescu (1973) caracterizează succint acest ținut subcarpatic:

Rețeaua hidrografică, cu mănunchiuri succesive de ape divergente și convergente este explicată, fără tăgadă până astăzi, prin adaptarea inițială la mișcările tectonice (azi le-am considera neotectonice). Cu coborâri și ridicări pe compartimente și adâncită pe loc, antecedent.

Analiza morfologică a ceea ce s-a numit Piemontul Getic, după fericita denumire dată ulterior de V. Mihăilescu, l-a dus pe Gh. Munteanu-Murgoci la concluzia că pe sub Platforma/Piemontul Căndești se continuă culele subcarpatice spre vest (ceea ce s-a confirmat ulterior prin studiile lui D. Paraschiv), care au condus la exploatarea resurselor petrolifere din această regiune. Murgoci a fost printre primii care au folosit analiza reliefului în depistarea structurilor ascunse.

Ceea ce l-a consacrat în geografie pe Gh. Munteanu-Murgoci este Manualul de clasa a IV-a gimnazială, împreună cu I. Popa-Burcă, *Geografia României și a țărilor locuite de români*. Manualul a apărut în primă ediție în 1902, pe când Murgoci avea numai 30 de ani. Trecuse numai un an de când Simion Mehedinți rostise lecția inaugurală a primului curs de geografie la Universitatea din București și vor mai trece 18 ani până când, în 1920, S. Mehedinți și George Vâlsan, strălucitul său discipol, vor începe să publice manualul lor, longeviv, de *Geografia României*. Din 1902, când încă de la prima ediție a fost premiat de Academia Română, și până în 1935, manualul Murgoci și Popa-Burcă „de informare generală și pentru uzul școlilor secundare” a cunoscut 10 ediții. În 1921, în noua configurație a țării, anticipată de titlul primei ediții, manualul a apărut în formă nouă, în trei ediții. Ediția inițială a fost însoțită și de un atlas geografic cu același titlu. Putem aprecia că a fost un manual de succes. El corespundea și prin titlu sentimentelor patriotice ale generațiilor ce au desăvârșit Marea Unire din 1918, care s-au regăsit în aspirațiile autorilor.

Vechiul său prieten, Emmanuel de Martonne, statornic prieten al poporului român, a întocmit și publicat, în preajma încheierii Primului Război Mondial, la Paris, *Carte de la densité et de répartition des nationalités en Roumanie (1910-1912)*. Harta a servit ca document oficial al Conferinței de Pace de la Paris, în anii 1919-1920. Între 1944 și 1989, harta a fost

samavolnic retrasă în România din circuitul public. Încercarea de publicare a acestei hărți în *Atlasul Geografic Național al României* în anii '70 a fost zădărnicită. După 1989, harta a putut fi republicată, într-o suită de hărți ale repartiției naționalităților din România în ultimele două secole în *România. Atlas istorico-geografic*, apărut în două ediții succesive (1996 și 2007), în Editura Academiei, sub îngrijirea Institutului de Geografie al Academiei Române.

Manualul Murgoci - Popa-Burcă este considerat prima lucrare științifică de ansamblu asupra României, depășind nivelul obișnuit al unui manual școlar. Reiese și din prefața autorilor: „Năzuința noastră a fost să facem și pentru România o carte care să se poată compara cu manualele similare din alte țări, precum *Deutschland* de Fr. Ratzel și *La France* de Paul Vidal de la Blache”.

Acest manual era accesibil mai curând profesorilor decât elevilor, așa încât, în edițiile următoare, autorii au operat unele modificări. V. Mihăilescu (1973), care a învățat în urmă cu 110 ani după acest manual, îl socotește mult mai atrăgător decât cele existente. Tot V. Mihăilescu (1973) reține că „Murgoci (care desigur a scris lecțiile despre relief, n.n.) a avut curajul, priceperea și talentul de a pune și expune, cu extremă calitate, aproape toate problemele de geografie fizică românească într-o formă căreia îi este greu de a-i găsi scăderi!”. Multe din aprecierile sale au rămas valabile până astăzi.

La baza manualului s-au aflat studii și observații personale, îmbunătățite cu fiecare ediție de după 1902. Acestea l-au ajutat să ajungă la o viziune de ansamblu a întregului teritoriu locuit de români, un adevărat tratat întreg, complex și organic.

Ideea unității pământului și poporului român formează baza manualului de acum 110 ani. Marile unități de relief ale edificiului construit în jurul Carpaților apar, în expresia autorilor, „ca niște piese armonice angrenate într-un tot unitar”. Concluzia manualului este mai actuală decât oricând: „Alcătuirea unitară și armonioasă a pământului locuit de români e un semn caracteristic și un argument mai mult că unitate și armonie trebuie să domnească și în populația ce locuiește acest sol”.

Aportul lui Gh. Munteanu-Murgoci la cultivarea sentimentului patriotic trebuie judecat și prin prisma contribuțiilor sale la documentația pusă la dispoziția decidenților Conferinței de Pace de la Paris de după Primul Război Mondial, ca de exemplu *Studiul demografic și statistic asupra Basarabiei*, publicat în limba franceză, în 1920, la Paris, apreciat de vechiul său prieten, geograful francez Emmanuel de Martonne, expertul delegației franceze, cel mai avizat asupra ținuturilor românești.

Tot în acest registru de avânt patriotic trebuie să înțelegem și alăturarea sa inițiatorilor introducerii mișcării voluntare a cercetașilor în România, în 1913. Trecuseră numai patru ani de la inițiativa lordului britanic Baden Powel, mișcare ce a primit botezul focului în Primul Război Mondial, în care și-a dovedit utilitatea.

Murgoci era preocupat în acei ani de început de secol, dar și de înfiripare a unei mișcări geografice în România, și de întocmirea unei lucrări ample de prezentare geografică a țării. În acest spirit se înscrie și textul său programatic, intitulat *Considerații asupra unei viitoare geografii a țării*, apărut în volumul *Prinos lui D.A. Sturdza la împlinirea celor șaptezeci de ani*, București, 1903. Este de admirat spiritul pragmatic în care pune problema:

Întocmai ca un negustor interesat, și un Stat, un popor conștient de timpul și locul în care se dezvoltă, trebuie să-și facă, la anumite momente din dezvoltarea sa, o catagrafie generală de tot ce are și ce-a făcut, să-și măsoare întinderea și puterea, să-și socotească numărul și treapta culturală la care s-a ridicat, să chibzuiască de unde a plecat și încotro merge, să-și cunoască ce a cuprins între granițele sale pe pământ și sub pământ, ce se naște, ce crește și ce moare în cuprinsul țării sale.

Deplânge lipsa izvoarelor necesare unei opere de sinteză cum trebuie să fie o geografie generală a României, precum și a unei colecții de clișee și figuri demonstrative la texte. Și, nu în ultimul rând, de hărți, chemate să ilustreze expresiv lucrarea. Modelul cel mai des evocat este *La Valachie*, a lui de Martonne (1902). Opera era întrevăzută nu ca fiind realizabilă de un singur om, oricât de iubitor de țara lui ar fi fost.

O asemenea lucrare a devenit posibilă, prin conjugarea tuturor forțelor științifice geografice din țară în jurul proiectului de realizare a unui amplu tratat de *Geografia României*, apărut în cinci volume, între 1983 și 2007, sub egida Institutului de Geografie al Academiei Române.

Credem, în concluzie, în lumina celor mai sus scrise, că sunt suficiente motive îndreptățite a-l considera pe geologul și pedologul Gh. Munteanu-Murgoci și un promotor al geografiei științifice și didactice în România.